

Gordijski vozel: fonetične značilnosti nove frigijščine

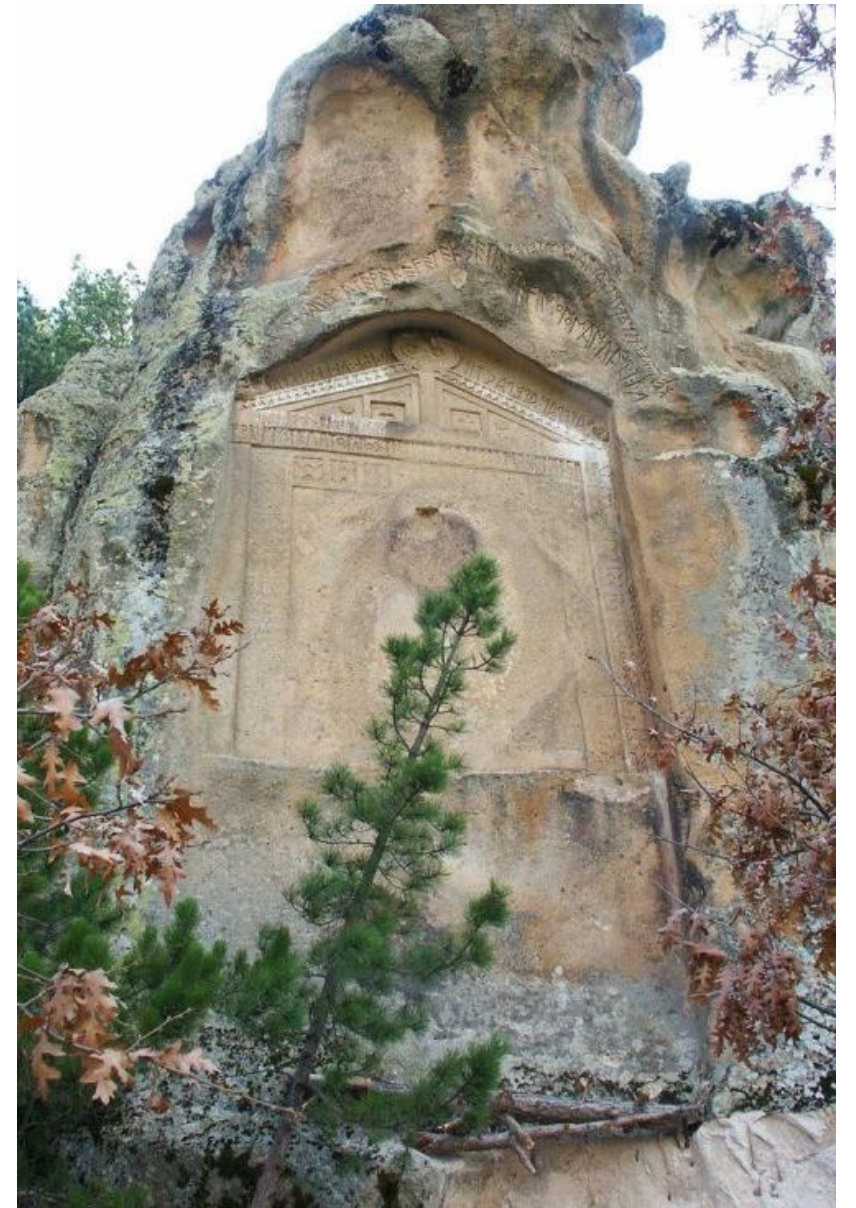
Aljoša Šorgo | 14. 5. 2018 | Ljubljana
Lingvistični krožek

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Frigijci

- V Anatolijo migrirajo med letoma 1200 pr. n. št. in 900 pr. n. št.;
- „Muški“ v asirskih virih so najverjetneje Frigijci;
- Herodot jih pred selitvijo v Anatolijo umešča severno od Makedoncev;
- ob koncu 9. stoletja vzpostavijo veliko kraljestvo s prestolnico Gordion;
- ob koncu 8. stoletja jim vlada kralj Mid;
- kraljestvo razpade zaradi vdorov Kimerijcev, kasneje Frigiji vladajo še Lidijci, Perzijci, in Aleksander Veliki;
- v času rimske republike in cesarstva je govorce frigijsčine moč najti le še v goratih predelih Anatolije;
- zadnji zabeležen govorec frigijsčine je Selenas, naslednik Vulfile na čelu gotske cerkve, z začetka 5. stoletja n. št.

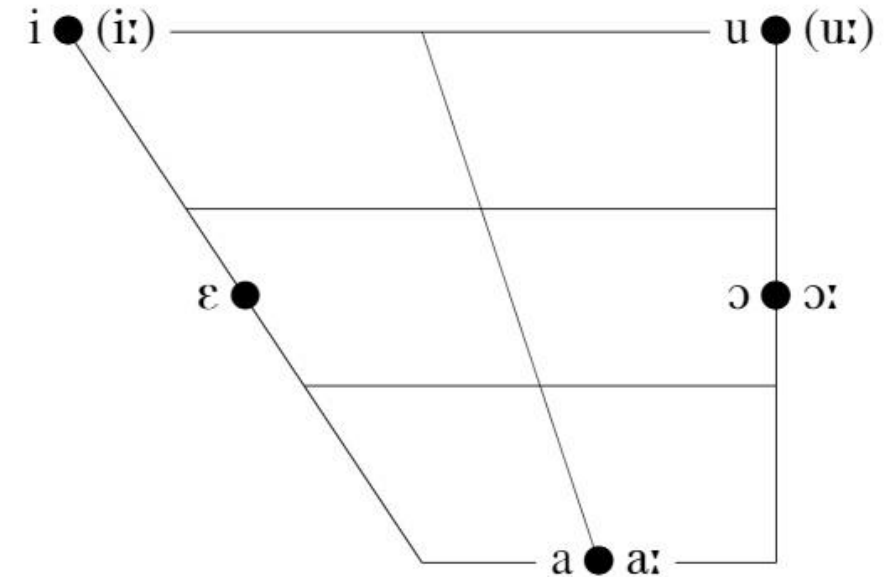
Frigijsčina

- Starofrigijski napisi (8. – 4. st. pr. n. št.) so zapisani v domači abecedi;
- novofrigijski napisi (2. – 3. st. n. št.) so zapisani v grškem alfabetu; večinoma gre za kletvene formule na nagrobnih kamnih;
- en ali dva napisa spadata v „srednjefrigijsko“ obdobje, med 4. st. pr. n. št. in 2. st. n. št.; zapisana sta v grškem alfabetu;
- ohranjenih je tudi nekaj glos, ki pa niso nujno zanesljive; najbolj znan primer je *bekos* ‚kruh‘.

Starofrigijski glasovni sistem

	labial	dental	alveolar	palatal	velar
nezveneč	/p/ <p>	/t/ <t>			/k/ <k>
zveneč	/b/ 	/d/ <d>			/g/ <g>
zlitnik		/dz/? <↑>, <ś>			
pripornik		/s/ <s>, /s:/?			
nazal	/m/ <m>	/n/ <n>, /n:/?			
rezonant			/r/ <r>, /l/ <l>		
polvokal				/j/ <y>, <i>	/w/ <v>

Razvoj iz stare v novo frigijščino

- Dolga diftonga /āi/ in /ōi/, ki sta omejena le na zadnji zlog, se skrajšata v /ā/ in /ō/;
 - občasno je /i/ navidez ohranjen; najverjetneje gre za analoško širitev iz konzonantnih debel;
- /ō/ se dvigne v /ū/;
- vsi dolgi vokali so skrajšani: vokalna dolžina preneha biti fonološko pomembna;
- poseben razvoj -ōis, končnice dajalnika množine o-debel, v glas, ki je v novi frigijščini zapisan <ω>;
- v obdobju nove frigijščine še monoftongizacija diftonga /ei/ v [ē].

Novofrigijska kletvena formula, protaza

ἰος —	νι ˘	σεμουν ˘ —	κνουμανει ˘ ˘ —	κακουν ˘ ˘	αδδακετ — ˘ ˘
<i>yos</i>	<i>ni</i>	<i>semōyn</i>	<i>knumaney</i>	<i>kakon</i>	<i>ad dāket</i>
*h ₁ i _̄ os	ni	ḱemōi _̄ n	ḱnum(ə)nei _̄	kakom	h ₂ ed=d ^h eh ₂ ket
nom. sg.	/	dat. sg.	dat. sg.	ak. sg.	3sg. akt. sek.
,kdor	(čl.)	temu	grobu	slabo	stori‘

Novofrigijska kletvena formula, apodoza

με	ζεμελωσ	κε	δεωσ	κε	Τιη	τιττετικμενος	ειτου
<i>me</i>	↑ <i>emelōys</i>	<i>ke</i>	<i>deōys</i>	<i>ke</i>	<i>tivey</i>	<i>ti tetikmenos</i>	<i>eytu</i>
* <i>me</i>	d ^h ǵ ^h emelōi̯s	k ^w e	d ^h h ₁ sōi̯s	k ^w e	<i>diuei̯</i>	di=dedikmenos	h ₁ ei̯tu
/	dat. pl.	/	dat. pl.	/	dat. sg.	nom. sg. perf. med. ptcp.	3sg. imperativ
,med	zemljani	in	bogovi	in	od Zevsa	preklet	naj postane‘

Geminacija

- Najpogosteje posledica asimilacije v kombinaciji preverb+glagol:
 - αδδακετ (αδ=δακετ), αββερετ (αδ=βερετ), τιττετικμενος (τιτ=τετικμενος).
- Občasno je namesto pričakovanega dvojnega zapisan samo en soglasnik:
 - αδακετ, αβερετ, τιτετικμενος.
- Razmerje med dvojnimi in enojnimi zapisi soglasnika pri preverbih je 52:25 za αδ in 35:23 za τιτ.

- Geminacija po predlogih:
 - με ζεμελωσ (7x) ~ με σζεμελωσ (2x);
 - α Τι(η) (4x) ~ ατ Τι(η) (19x);
 - με δεω(ς) (3x) ~ με δδεω(ς) (1x).

Geminacija II.

- Če so oblike z geminacijo starejše, predstavlja τιτετικμενος metrično poenostavitev:
 - kombinacija αδδακετ in τιτετικμενος (metrično pravilno): 6 napisov;
 - kombinacija αδακετ in τιτετικμενος (metrično nepravilno): 4 napisi;
 - če je geminacija (in oblika αδδακετ) mlajši fenomen, ni pojasnila za zapis τιτετικμενος;
- Geminacija predloga:
 - geminiran zadnji konzontan predloga in αδδακετ (metrično pravilno): 2 napisa;
 - geminiran zadnji konzontan predloga, brez geminacije preverbov: 4 napisi;
 - brez geminacije zadnjega konzontanta predloga, geminacija preverbov: 1 napis.

Geminacija - sklep

- Relativna kronologija:
 - 1) asimilacija zadnjega konzonanta v predlogu (e.g. *αδ Τη > ατ Τη; *αδ βερετ > αβ βερετ)
 - 2) predloga αδ in τη pred glagoli postaneta preverba (e.g. *αβ\$βερετ > αββερετ);
 - 3) sestava kletvene formule;
 - 4) prvi novofrigijski zapisi;
 - 5) izguba geminacije znotraj besede (e.g. αδδακετ > αδακετ) ;
 - 6) izguba asimiliranega zadnjega konzonanta (e.g. ατ Τη > α Τη).

Zaporniki v kodi

- Navidez se v kodi pojavijo <τ>, <δ> in <κ>.
- <τ>#:
 - kot posledica asimilacije predloga;
 - sekundarna končnica za 3. osebo ednine glagola v aktivu;
- <δ>#:
 - predlog/preverb αδ pred vokalom;
- <κ>#:
 - kot posledica asimilacije predloga;
 - veznik κε pred vokalom (e.g. αυτος κε ουα κ(ε) οροκα °36).

Zaporniki v kodi II.

- Razen v predlogih pred vokalom in v glagolski končnici -τ se zaporniki v kodi ne pojavijo.
- Zapis sekundarne glagolske končnice za 3. osebo ednine aktiva:
 - 62x -τ (e.g. αδδακετ);
 - nezapisana: αδ[δα]κε μανκαι °60, αδ[α]κε ατε[τικμενο]ς °51, αδδακε ταικαν °62;
 - asimilirana: αδακεν με °5, αδδακεμ μανκαι °35, αδδακεκ γεγρειμ[ε]ναν °32.

Sklep:

Zaporniki v kodi se prilikujejo naslednjemu konzonantu, posledična geminata pa se občasno poenostavi. To lahko pojasnimo, če so bili končni konzonanti najprej fonetično neizpuščeni. Glagolska končnica -τ je v paradigmo najverjetneje ponovno vnesena po analogiji s svojim predvokalnim alomorfom.

Nazali v kodi – tožilnik *o*-debel

- Končnica tožilnika *o*-debel v novi frigijščini je -o(v)v:
 - dvig srednjih vokalov /e/ in /o/ v /ɛ/ in /ɔ/ pred nazalom, ki zapira zlog, je produktiven proces že v stari frigijščini.
- Zapis končnice v oblikah σεμο(v)v in κακο(v)v :
 - 43x σεμουν, 21x σεμον, 53x κακουν, 22x κακον;
 - κακε 4x, κακεν 3x, κακυν 2x, κακων 1x, κακην 1x, κακιν 1x, κακευν 1x
 - σεμου 3x, σεμιν 3x, σεμυν 2x, σεμν 1x, σεμουμ 1x;
 - ~16% vseh zapisov te končnice ima nestandardno obliko.

Nazali v kodi - sklep

- Vokalnih alternacij v frigijščini skorajda ni, zato je potrebno nepričakovane reflekse vokalov pred nazali pojasniti.
- Sklep: vokali pred končnim nazalom so nazalizirani, kar jih centralizira. Glas, ki ob tem nastane, najverjetneje [ə]~[ẽ], nima ustreznika v grškem alfabetu, zato je zapisan nekonsistentno.
- Dodatni argumenti:
 - strukturni argument: nazali so fonetično zaporniki, zato lahko njihovo šibitev in posledično nazalizacijo vokalov razumemo na enak način kot razvoj končnih zapornikov;
 - fonotaktični argument 1: končni -μ v frigijščini ni dovoljen, zato sta morali obliki σεμουμ in αδδακεμ zapisovati nekaj drugega kot -m#;
 - fonotaktični argument 2: /nm/ se v stari in novi frigijščini sinhrono realizira kot /m(:)/, najverjetneje tudi preko besedne meje, zato αδακεν με skoraj zagotovo ne predstavlja [adakenme];
 - hiperkorekcija: nepričakovani κνουμμανει °44, κν[ου]μμανει °53, [κνο]υνμμανει °101, κνουνμμανει °105 (za κνουμμανει) so najverjetneje poskusi zapisa nazaliziranega vokala, ki je nastal med dvema nazaloma.

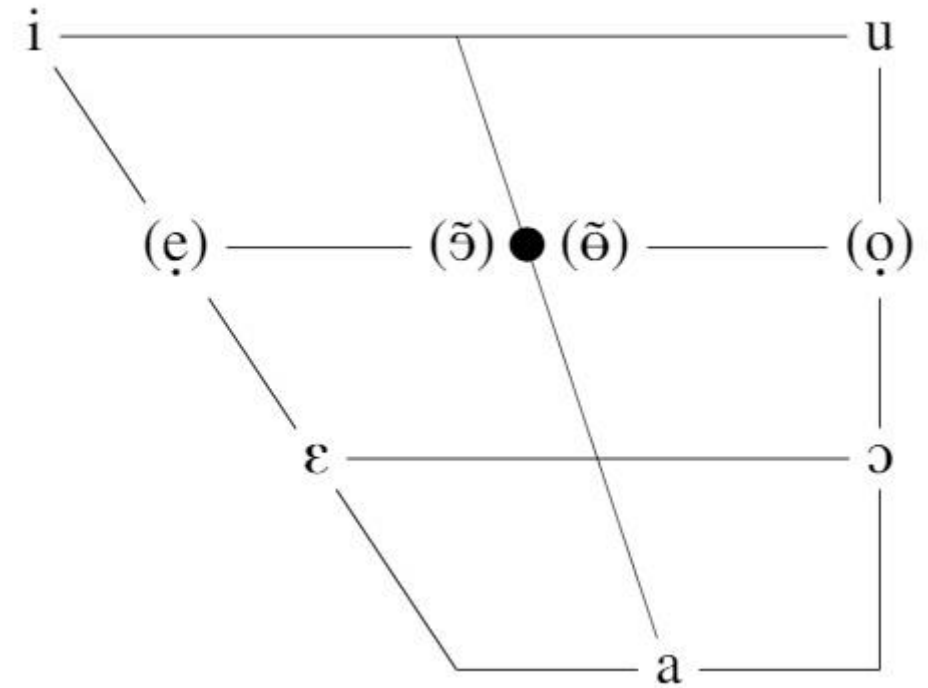
Primerjava z likijščino

- V likijščini so vsi končni zaporniki izgubljeni;
- Nazalizirana vokala /ẽ/ in /ã/ sta občasno dvignjena v /i/ in /u/;
- Končna sekvenca $-VN\#$ je po naglasu sinkopirana in se realizira kot $[n_] = [\text{ə}n] \sim [\tilde{\text{ə}}]$.
- Frigijske spremembe je moč razumeti tudi kot vpliv likijščine ali nekega drugega anatolskega jezika s podobnimi lastnostmi.

Novofrigijski glasovni sistem

	labial	dental	alveolar	palatal	velar
nezveneč	/p/ <π>	/t/ <τ>			/k/ <κ>
zveneč	/b/ <β>	/d/ <δ>			/g/ <γ>
Pripornik		/s/ <σ> /z(:)/ <ζ>			
nasal	/m/ <μ>	/n/ <ν>			
rezonant			/r/ <ρ>, /l/ <λ>		
polvokal				/j/ <ι>	/w/ <ου>, <ο>

Hvala za pozornost.

Vsebina povzeta po:

Šorgo, Aljoša. 2018. *Sound Changes from Old Phrygian to New Phrygian.*

Članek za konferenco *Beyond All Boundaries, Anatolia in the 1st Millenium B.C.*,
Ascona, Švica, 17. – 22. 6. 2018.

Dostopno na: www.aljosasorgo.si

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands